

PROSPERITY

MOKYMŲ TEMOS SANTRAUKA

DJMP stebėseną ir
vertinimą bei jų priemonės

Atsakingas autorius: Tom Rye | ENU

Bendraautorius: Nazan Kocak | ENU

Data:

22.10.2017

Būklė:

Galutinė

THE CIVITAS INITIATIVE
IS CO-FINANCED BY THE
EUROPEAN UNION

1 Įvadas

Mokymų tema: Stebėsenos ir vertinimas – priemonių poveikio bei judumo planavimo proceso vertinimas

Pagrindiniai instruktoriai: Profesorius Tom Rye ir Dr Nazan Kocak, Edinburgo Napier universitetas

Stebėsenos ir vertinimas (S&V) – tai veiklos, kurių metu surinkta informacija leidžia įvertinti problemas, pasiekimus ar būtinas DJMP bei taikomų priemonių korekcijas. Tai yra neatsiejama DJMP dalis, kurios metu renkama informacija apie planavimo procesą bei priemonių įgyvendinimą, bandoma suprasti kas veikia puikiai ar mažiau gerai bei sukurti kituose kontekstuose ar ateities projektuose galimų naudoti sėkmingų priemonių duomenų bazę.

Stebėjimo ir vertinimo proceso esmė – duomenų apie DJMP ir jame numatytų priemonių poveikį rinkimas, pokyčių stebėjimas bei įvertinimas prieš, po ir plano įgyvendinimo metu.

PROSPERITY mokymų stebėjimo ir vertinimo temos tikslas – pristatyti pagrindinius S&V principus bei geruosius pavyzdžius mažiau patirties, finansinių išteklių ir/ar institucinės paramos turinčių miestų atstovams, kad jie galėtų sėkmingai vykdyti šias veiklas savo mieste. Dokumente pateikiama mokymų sesijos santrauka, kuri padės mokymuose negalintiems dalyvauti asmenims susipažinti su šia tema.

Mokymų tikslai

- 1) Suprasti stebėsenos, vertinimo ir įvertinimo svarbą
- 2) Susipažinti su tipiniais DJMP tikslais ir tiksliniais rodikliais
- 3) Sužinoti bei suprasti kaip yra nustatomi bei išmatuojami tiksliniai rodikliai
- 4) Suprasti pagrindines S&V kliūtis bei išmokti jas įveikti

2 Stebėsenos ir vertinimo apibrėžtis

2.1 Stebėsenos

Stebėsenos – tai bandymas nustatyti kaip DJMP numatyta priemonė yra įgyvendinama ir/ar koks yra bendras DJMP poveikis – pavyzdžiui, jei buvo suplanuota nutiesti 10 km. dviračių takų – ar jie nutiesti? Arba, jei mūsų tikslas buvo 10% padidinti autobusų keleivių skaičių per pirmus DJMP įgyvendinimo metus – ar taip ir įvyko? Situaciją įvertinant (išmatuojant) prieš pradėdant įgyvendinti bei įgyvendinus priemonę, galima stebėti vykstančius pokyčius.

2.2 Vertinimas

Vertinimo metu bandoma atsakyti į klausimą **kodėl** stebimi pokyčiai vyksta? Todėl vertinimas yra kur kas sudėtingesnis nei stebėsenos. Pavyzdžiui, galbūt autobusų keleivių skaičius iš tiesų padidėjo 10%, tačiau kur kas sunkiau suprasti kodėl tai įvyko – tarkime, tai galėjo įvykti pagerėjus autobusams kaip buvo numatyta DJMP, tačiau taip pat galėjo atsitikti taip, jog mažiau žmonių gali sau leisti važinėti automobiliais pablogėjus ekonominei situacijai. Jei

DJMP planuotos priemonės nebuvo įgyvendintos, taip pat yra svarbu suprasti kodėl, tačiau gali atsitikti taip, jog už jų įgyvendinimą atsakingi asmenys nenorės jums to paaiškinti.

2.3 Įvertinimas

Su stebėseną ir vertinimu glaudžiai susijusio įvertinimo metu siekiama pasverti atskiras priemones, numatyti tikėtiną jų poveikį bei įvertinti ar jas yra verta įgyvendinti (kartais tai yra vadinama ex-ante vertinimu). Tai yra itin sudėtingas procesas, kurio metu dažnai remiamasi brangiais ir daug laiko reikalaujančiais transporto modeliais ar išlaidų-naudos analize. Nors šie metodai yra moksliniai, jie tikrai nėra tobuli tad, pavyzdžiui, visos priemonės, kuriomis siekiama keliavimą sulėtinti modeliuose bus vertinamos gana neigiamai (tarkime, eismo sulėtinimas); be to, jie ne visada sėkmingai numato būsimą poveikį jei analizuojama daug transporto rūšių iš karto ar jei transportas yra sustabdomas (tarkime, uždarius gatvę). Visgi, įvertinimas yra itin svarbus planuojant didelius investicinius projektus (pvz. statant naują kelią ar tiesiant naują tramvajaus liniją), o mažesniuose projektuose jį galima atlikti etapais – kur kas paprasčiau ir galbūt realiau įvertinama atliekant eksperimentinį priemonės įgyvendinimą (pvz. sulėtinant eismą vienoje gatvėje) ir tuomet stebint bei įvertinant realius pokyčius.

2.4 Stebėsenos ir vertinimo privalumai

Tinkamai vykdoma stebėseną ir vertinimas padeda:

- Pagerinti projekto valdymą ir tikslų įgyvendinimo kontrolę – ar tai, kas buvo planuota, iš tiesų yra įvykdoma?
- Geriau suprasti priežastinius ryšius (pavyzdžiui, ar autobusus pavertus greitesniais žmonės ims važinėti autobusais, o ne automobiliais)
- Surinkti duomenis ateities sprendimams bei investicijoms.
- Mokyti ir tobulėti.

3 Pagrindiniai reikalavimai stebėsenai ir vertinimui

3.1 Nesistenkite surikti kuo daugiau duomenų ir nestabdykite DJMP proceso, jei jų trūksta

DJMP stebėseną ir vertinimas, ypač jei tai pirmas jūsų miesto DJMP, neturi būti pernelyg detalūs. Nesistenkite surinkti absoliučiai tobulų duomenų ar nustatyti labai daug indikatorių ir tikslinių rodiklių (šioje santraukoje ir mokymų pristatyme pateikiamuose DJMP pavyzdžiuose galite pamatyti kiek tikslinių rodiklių ir indikatorių naudoja kiti miestai). Jei savo miesto pirmajame DJMP pasirinksite tik 10 indikatorių ir 5 tikslinius rodiklius, stebėsite ir vertinsite kur kas daugiau nei jūsų mieste buvo daroma iki šiol (jei tai pirmasis DJMP) ir todėl galėsite geriau nei bent kada suprasti ko ir kodėl pasiekėte naująją transporto politiką.

Visuomet kyla pavojus, kad DJMP procesas sulėtės, jei duomenų rinkimo etapas užsitęs. Tuo metu nedarote nieko daugiau tik renkate informaciją, o tai nėra būtina. Prancūzijos ir Didžiosios Britanijos, kur DJMP buvo privalomi tam tikrais laikotarpiais, patirtis rodo, kad visas procesas (ne vien duomenų rinkimas) neturi tęstis ilgiau nei metus. Todėl būtina, kad stebėjimo ir vertinimo duomenų rinkimas būtų atliekamas greitai, apribotai bei tuo pačiu metu kaip ir kitos

DJMP veiklos, o ne prieš jas. Pavyzdžiui, problemų bei tikslų nustatymas gali vykti tuo pačiu metu ar dar iki surenkant galutinius duomenis. Tarkime, pagalvokite apie pagrindines automobilių spūsčių vietas jūsų mieste – jūs tikriausiai jas žinote net pastoviai neskaičiuodami automobilių. Automobilių skaičiavimas, šiuo atveju, tik iliustruos kiek jų yra spūstyje.

3.2 Sąsajos su DJMP tikslais

Stebėsenos ir vertinimo metu įvertinamas priemonės poveikis, numatytas DJMP tiksluose. Taigi, jei DJMP numatoma (ir labai tikėtina, kad taip bus) pagerinti vietos oro kokybę, būtina sukurti S&V būdus, kurie matuotų oro kokybę. Todėl jums tikriausiai bus reikalinga stebėjimo įranga, galinti išmatuoti kietųjų dalelių ir azoto oksidų koncentraciją. Jei jūsų mieste tokios įrangos nėra, tuomet teks įsigyti nešiojamą stebėjimo stotį. Jei mieste jau yra bent viena tokia stotis, tuomet ją ir naudokite savo pirmajame DJMP. Stebėsenos ir vertinimo indikatoriai, šiuo atveju, turėtų būti teršalų koncentracija vietovėje.

Tiksliniai rodikliai turėtų būti nustatomi kai kuriems, **bet ne visiems**, indikatoriams. Tikslinis rodiklis – tai indikatorius pokytis, kurio norima pasiekti įgyvendinus DJMP. Pats dažniausias tikslinis rodiklis, susijęs su oro kokybe, yra pasiekti ES nustatyta, teisiškai privaloma, azoto oksidų ir kietųjų dalelių lygį. Nustačius tikslinius rodiklius, kaip kad aukščiau paminėtąjį, galima parodyti ko pavyko pasiekti įgyvendinus DJMP (jei tikslinis rodiklis buvo pasiektas), be to tuomet bus lengviau sutelkti pastangas rodiklių siekimui. Iš kitos pusės, tai gali būti taip pat rizikinga, jei tikslinis rodiklis nepasiekiamas net įgyvendinus atitinkamas priemones. Toks rodiklis, kuriuo nustatomas tikėtinas po DJMP pasiektas pokytis, vadinamas **rezultato rodikliu**. Kita galima alternatyva – **produkto rodiklis** – apibūdina konkrečius DJMP pasiekimus (sukurtus produktus). Pastarojo rodiklio pavyzdys oro kokybės srityje: iki 2020 m. visi autobusai naudos SGD (suspaustas gamtines dujas). Tokie rodikliai yra mažiau rizikingi, nes daugeliu atvejų nurodo tai, ką vietos valdžios institucijos gali kontroliuoti tiesiogiai.

Mokymų skaidrėse galite rasti nemažai tikslinių rodiklių, siejamų su konkrečiais tikslais, pavyzdžių bei duomenų rinkimo būdų indikatorių ir tikslinių rodiklių vertinimui. Atkreipkite dėmesį, jog visuose pavyzdžiuose pasiekimai yra matuojami itin paprastai. Peržiūrėkite skaidres, įvertinkite ten pateiktus tikslinių rodiklių pavyzdžius pagal jūsų DJMP nustatytus tikslus ir pagalvokite kaip būtų galima rinkti duomenis jų stebėjimui ir vertinimui.

3.3 Proceso įvertinimas

Itin svarbu, kad miesto valdžios institucijos ir kitos organizacijos, atsakingos už DJMP įgyvendinimą (pvz. autobusų kompanijos), skirtų pakankamai laiko ir apsvaistytų kaip pavyko įgyvendinti numatytas priemones, ko buvo išmokta, kaip vartotojai reagavo į pokyčius ir kaip taikomas priemones bei jų įgyvendinimą galima patobulinti ateityje.

4 Dvi pagrindinės stebėjimo ir vertinimo problemos

4.1 “Mes nežinome ko galima pasiekti įvedus priemones”

Nustatyti tikslinius rodiklius gali būti itin sunku, jei nežinote ko galima pasiekti tam tikromis priemonėmis. Galimi šios problemos sprendimo būdai pateikiami mokymų skaidrėse. Šiuo atveju, siūloma rinktis produkto rodiklius, nes jie yra mažiau rizikingi ir dėl to labiau tikėtina, kad jie bus įgyvendinti. Jei renkatės tikslinius rodiklius remiantis ambicijomis, o ne garantijomis, kad jie bus pasiekti, gali tekti įdėti kur kas daugiau pastangų ir išteklių nei jų reikėtų pasirenkant mažiau ambicingus rodiklius (taip atsitiko, pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje 1990-ųjų pabaigoje ir 2000-aisiais). Jei planuojate iš esmės pakeisti savo miesto transporto sistemą, galite sukurti jos modelius, tačiau itin atsargiai įvertinkite ką iš tiesų galima numatyti šiais modeliais. Europos komisija yra sukūrusi transporto mieste scenarijų kūrimo priemonę, kurią galite rasti PROSPERITY internetinėje svetainėje (ir atskiroje PROSPERITY mokymų medžiagoje). Jos pagalba geriau suprasite kokių rezultatų galima pasiekti įgyvendinus jūsų numatytas priemones, tad remiantis šia prognoze galėsite sukurti atitinkamus tikslinius rodiklius. Be to, pažiūrėkite ko buvo pasiekta įgyvendinus tam tikras priemones kitose vietovėse.

4.2 Antra problema – “mes neturime duomenų”

Gana dažnai miestuose, kurie dar nėra sukūrę DJMP, bijoma, kad šiam procesui reikia itin daug duomenų. Tačiau tai nėra tiesa. Pavyzdžiui, 1999 m. visos Anglijos savivaldybės privalėjo sukurti DJMP per mažiau nei metus. Dauguma jų nebuvo jokio aktualaus transporto modelio, nebuvo atlikta jokių namų ūkių keliavimo įpročių tyrimų, o paskutinis gyventojų surašymas vykdytas 1991 metais. Nepaisant to, visos jos sukūrė DJMP, kurie pakeitė judumo įpročius vietovėse. Stebėsenos ir vertinimas šiuose planuose rėmėsi:

- Nedidelės apimties apklausomis.
- Transporto priemonių pasiskirstymo (modalinei kelionių analizei) suskaičiavimu miesto centre vieną ar du kartus per metus.
- Automobilių suskaičiavimu pagrindinių kelių spūstyse vieną ar du kartus per metus

Peržiūrėkite mokymų skaidrėse pateiktus Liutomero (Slovėnija) ir Notingamo (Anglija) stebėsenos ir vertinimo pavyzdžius ir pamatysite, kad ir paprasti būdai gali veikti puikiai.

5 Išvados

Tikimės, kad ši santrauka ir pristatymas jums bus naudingi, padės sužinoti apie stebėjimą ir vertinimą ir palengvins jų įgyvendinimą jūsų miesto DJMP. Žemiau esančioje lentelėje galite rasti nuorodas į naudingus šaltinius. Jei turite papildomų klausimų, susisiekite su Tom Rye t.rye@napier.ac.uk ar Nazan Kocak n.kocak@napier.ac.uk, tačiau atkreipkite dėmesį, kad PROSPERITY projektas baigsis 2019 m. rugpjūčio mėnesį ir po šios datos negalime garantuoti atsakymų į visus klausimus.

6 Papildoma mokymų medžiaga

Ankstesnių ES projektų internetinėse svetainėse galima rasti nemažai mokymų medžiagos apie stebėjimą ir vertinimą. Žemiau rasite jų apibendrintus aprašymus su nuorodomis.

Šaltinis	Turinys ir aprašymas
ES ELTIS gairės	<p>Oficialios ES gairės „Darnaus judumo mieste planų kūrimas ir įgyvendinimas“. Supažindinama su DJMP procesu, taip pat pristatoma stebėjimo ir vertinimo tema bei gerosios praktikos pavyzdžiai.</p> <p>http://www.eltis.org/guidelines/sump-guidelines</p>
ES Ch4llenge stebėsenos ir vertinimo vadovas	<p>Vartotojo vadovas</p> <p>Stebėsenos ir vertinimas: priemonių poveikio ir judumo planavimo proceso vertinimas (51 puslapis, 2016)</p> <p>http://www.eltis.org/sites/eltis/files/sump-manual_monitoring-evaluation_en.pdf</p>
ES Ch4llenge internetiniai mokymai "Stebėsenos ir vertinimas planuojant darnų judumą mieste"	<p>Pilna internetinių mokymų medžiaga. ES CH4LLENGE projekto metu buvo siūloma mokytis vadovaujant instruktoriui. Mokymai sudaryti iš 6 dalių ir apima skirtingas temas:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ 1 dalis: įvadas ▪ 2 dalis: bendra informacija ir kontekstas ▪ 3 dalis: stebėsenos ir vertinimo proceso nustatymas ▪ 4 dalis: tinkamų indikatorių ir renkamų bei vertinamų duomenų pasirinkimas ▪ 5 dalis: rezultatų pristatymas ir įvertinimas ▪ 6 dalis: išvados <p>https://www.mobility-academy.eu/course/view.php?id=56</p>
CHALLENGE Dresdeno seminarų apie stebėseną ir vertinimą mokymų medžiaga	<p>Konkrečių atvejų Prancūzijoje, Vokietijoje ir JK pristatymai, taip pat bendra informacija apie indikatorių nustatymą bei tikslų, tikslinių rodiklių ir indikatorių ryšius</p> <p>www.epomm.eu</p>
2013 m. Euromed mokymai apie DJMP Liublianoje	<p>Stebėsenos ir vertinimo dalis, taip pat aptarianti ir tikslinių rodiklių nustatymo klausimus. Pateikiama struktūruota interaktyvi užduotis – kaip pasirinkti tikslinius rodiklius bei indikatorius, susieti juos su išsikeltais tikslais bei surinkti indikatoriuose nustatytus duomenis. Taip pat rasite konkrečius DJMP pavyzdžius bei pristatymą kaip jie buvo įgyvendinami praktikoje</p> <p>http://www.euromedtransport.org/En/training-on-sustainable-urban-mobility-plans-sump_15_234_9_59#?</p>